

Дз.М. Ліндзянкоў, 4 курс

В. С. Лось, 5 курс

Навуковы кіраўнік – А.А. Макушнікаў, к.г.н., дацэнт

Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны

Раскопкі гарадоў Беларусі далі багата рэчывага матэр'яла. Археалагічныя даследаванні дапамагаюць істотна вывучыць часткі старажытных гарадоў. Калі летапісы паведамляюць толькі аб першых згадках горада, планы гарадоў з'яўляюцца пераважна толькі ў XVIII ст., то археалагічныя даследаванні, якія праводзяцца сістэматычна, дазваляюць рэканструяваць горад перыяду сярэднявечча.

Гомель упершыню згадваецца ў летапісе пад 1142 г. Але да гэтага горад ужо існаваў.

Першыя даследаванні старажытнага Гомеля былі праведзены ў 1926 г. І. Х. Юшчанкам і М. А. Ткачовым у 1975 г., але выяўлены матэр'ялы і вынікі даследаванняў не далі поўнай карціны ўзнікнення, развіцця і росту старажытнага горада. З 1986 г. Гомель даследуе к. г. н., дацэнт, археолаг А. А. Макушнікаў. Ім былі вызначаны: дзядзінец старажытнага горада, які ўзнік на месцы гарадзішча жалезнага веку. На поўнач і захад ад дзядзінца паміж ярамі Гамяюк і Кіеўскі спуск у X – XIII стст. знаходзіўся вакольны горад. У XI – XII стст. да вакольнага горада прымыкалі пасады. Адзін з іх узнік ва ўр.Спасавая Слабада не пазней XI ст. і развіваўся на поўдзень ад вакольнага горада ўздоўж правых берагоў Сажа і ручая Гамяюк. Другі пасад размяшчаўся на поўнач ад вакольнага горада за Кіеўскім спускам. Узнік у XII ст. Сляды трэцяга пасада ёсць на нізкай надпоймавай тэрасе Сажа каля падножжа дзядзінца, вакольнага горада, першага і другога пасадаў [1, с. 65 – 77].

На падставе гэтага з'явілася магчымасць рэканструяваць план горада перыяду Старажытнай Русі і ВКЛ. Так у 2000 г. А. А. Макушнікавым была зроблена графічная рэканструкцыя цэнтральнай часткі Гомеля, а ганаровым сябрам ТАМГА (Таварыства аматараў гісторыі і археалогіі), якое дзейнічае на гістарычным факультэце ГДУ імя Ф. Скарыны Ю. М. Лупіненкам, быў зроблены малянак [2, с. 251].

Археалагічныя раскопкі праводзяцца штогод, што дазваляе значна дапаўняць гісторыю горада: новыя знаходкі дазваляюць казаць аб тым, што горад быў значна большы і меў важнае адміністрацыйна-палітычнае значэнне.

Гісторыя горада Гомеля налічвае больш за тысячу гадоў. Гэта пляменны цэнтр радзімічаў, гэта горад X – XIII стст. у якім жылі і працавалі таленавітыя рамеснікі, мужныя ваяры, прыгожыя жанчыны...

Тэрыторыя парка імя Луначарскага ў Гомелі адначасова ўключае ў сябе некалькі помнікаў: комплекс помнікаў археалогіі, помнік прыроды, помнік архітэктуры канца XVIII – XIX стст. – палац Румянцавых-Паскевічаў. Усе гэтыя помнікі з'яўляліся да нядаўняга часу аб'ектамі аднаго турыстычнага маршрута. Але ў 2009 г. намаганнямі навуковага кіраўніка ТАМГА – А. А. Макушнікава пры падтрымцы Гомельскага абласнога аддзялення грамадскага аб'яднання “Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры (намеснік старшыні В. І. Сычоў) і пры садзейнічанні Дзяржаўнай гісторыка-культурнай установы “Гомельскі палацава-паркавы ансамбль” быў адкрыты турыстычны археалагічны маршрут. Гэта асобная экскурсія, якая знаёміць жыхароў і гасцей горада з гістарычнымі часткамі старажытнага Гомеля. Ідэя заключаецца ў наступным: у розных месцах парка (дзе раней былі: рачушка Гамяюк, ад якой пайшла назва горада, дзядзінец, пасад, вакольны горад X – XIII ст., гандлёвая плошча XIV – XVIII ст. ляжаць валуны з замацаванымі шыльдамі. Вось прыклад некаторых надпісаў. “Гэтае месца – гістарычны цэнтр Гомеля. Тут знаходзіўся умацаваны дзядзінец (X – XIII стст.), замак (XIV – XVIII стст.).” “У X – XIII ст. у гэтай частцы парка знаходзіўся “вакольны град” старажытнага Гоміа, які цягнуўся ад яра Гамяюк да яра Кіеўскі спуск. Уяўляў сабой абароненую частку горада, якая межавала непасрэдна з дзядзінцам – замкам. У XIV – XVIII стст. – гэта тэрыторыя горада “месца” – гандлёвая плошча, вакол якой стаялі Спаская, Траецкая і Прачысцінская цэрквы, каталіцкі касцёл”.

Асобным пунктам трэба адзначыць зброевую майстэрню – археалагічны помнік першай паловы XIII ст., які па праву можна назваць унікальным – гэта першая зброевая майстэрня знойдзенная на тэрыторыі Русі [3, с. 121 – 130]. У асноўным археалагічныя знаходкі захоўваюцца ў сховішчах.

Толькі невялікая іх колькасць выстаўляецца ў музейных экспазіцыях. Гэта не дае магчымасці наведвальнікам дакрануцца да “жывой гісторыі”, бо гэта музейныя экспанаты. У Гомелі існуе некалькі клубаў, якія займаюцца гістарычнай рэканструкцыяй перыяду Кіеўскай Русі. Яны робяць дакладную рэканструкцыю зброі, побытавых прадметаў, адзення і г. д. На гэта неабходна звярнуць асаблівую ўвагу не толькі зацікаўленых людзей, але і мясцовай улады. Можна б было наладзіць выраб і продаж кубкаў, прадметаў узбраення і г.д. У сваю чаргу гэта дазволіць стварыць новыя рабочыя месцы для моладзі, прынесці прыбытак, а тым больш папулярызаваць гісторыю роднага горада і гісторыю сваёй краіны, якая, у сваю чаргу, павінна стаць падмуркам для развіцця нацыянальнай самасвядомасці.

Адкрыццё археалагічнага маршрута ў Гомелі дазволіла прыцягнуць увагу многіх людзей. У іх з’явілася магчымасць даведацца дзе размяшчалася “сэрца” горада, дзе знаходзілася зброевая майстэрня, прыстань, цэрквы і саборы. Усё гэта дало магчымасць адкрыць не толькі новы турыстычны маршрут, які з вялікай цікавасцю наведвае шмат замежных турыстаў, а таксама значна ўзбагаціць веды гамяльчан аб гісторыі роднага горада.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Макушников О. А. Гомельское Поднепровье в V – середине XIII вв.: Социально-экономическое и этнокультурное развитие / М-во образования РБ, ГТУ им. Ф. Скорины. – Гомель: ГТУ им. Ф. Скорины, 2009. – 218 с.
2. Археалогія Беларусі: энцыклапедыя. У 2 т. Т. 1. А – К / рэдкал.: Т. У. Бялова (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск: Беларус. Энцыкл. Імя П. Броўкі, 2009. – 496 с.: іл.
3. Макушников О. А. Древнерусская оружейная мастерская из Гомия // Старожитності Південної Русі. – Чернігів, 1993. – С. 121 – 130.